

застосовувача щодо застосування окремих, норм, категорій і конструкцій, що обумовлюється межами об'єктивної реальної дійсності, динамікою суспільного розвитку та вдосконалістю прав і обов'язків учасників правовідносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. «Визначеність» та «невизначеність» відомі як філософські категорії та неодноразово входили до предмету дослідження у сфері теорії права. Однак, довгий час вказані дослідження щодо визначеності та невизначеності проводилися головним чином в процесі вирішення інших наукових проблем, як би «транзитом», не приділяючи уваги таким категоріям як окремі науковій проблемі теорії права.

Питання невизначеності у праві піднімалися у роботах таких теоретиків права як С.С. Олексієва, Є.В. Васьковського, С.П. Погребняка, А.С. Шабурова, Ю.М. Тодикі. Окремим напрямом досліджень стала тема принципу визначеності у праві (Л. Богачова, М. Магрело, Ю. Матвєєва, А. Приймак, А. Чернота та ін.).

В теорії процесуальних галузей права за останнє десятиліття стали актуальними дослідження основних засад «справедливого судочинства», що ґрунтується на ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (П. Гуйван, М. Гульгай, У. Коруц, А. Приймак, С. Шевчук та ін.). Одним із основних засад «справедливого судочинства» вважається принцип верховенства права, складовою частиною якого є правова визначеність, яка у правозастосуванні передбачає вимогу виконання нормативно-правових актів, використання практики уточнення (конкретизації) змісту нормативно-правових актів, одноманітності застосування законів, остаточність й обов'язковість рішень судів щодо застосування закону.

Разом з тим, проблема існування елементів невизначеності у механізмі правового регулювання в окремих галузях процесуального права (цивільне, господарське, адміністративне) та виявлення особливостей усунення такої невизначеності, залишається без проведення комплексного дослідження.

Метою статті є виявлення та дослідження особливостей застосування окремих юридичних інструментів щодо подолання (усунення) невизначеності у механізмі правового регулювання процесуальних правовідносин під час здійснення правосуддя у судах цивільної (господарської, адміністративної) юрисдикції.

Виклад основного матеріалу. Будь-якій матерії, в тому числі і правовій, властиві такі якості як визначеність і невизначеність. Зазначені категорії, з точки зору свого змісту, мають багатозначний і багаторівневий характер.

Так, у вузькому значенні правова визначеність обмежується нормами позитивного права, їх особливими юридико-технічними характеристиками, тобто, мова йде про визначеність правових норм. У більш широкому значенні вимога визначеності охоплює всі рівні правового регулювання, і передбачає, зокрема: доступність законодавства, його передбачуваність, доступність рішень судів, стабільність і послідовність закону та його застосування на практиці, відсутність зворотної сили закону, охорону правомірних очікувань, дотримання принципів *nullum crimen sine lege i nulla poena sine lege*, а також додержання засади *res judicata* [1, р. 15–17].

У науковій юридичній літературі, «невизначеність», як парна категорія до поняття «визначеність» характеризується дwoяко: *негативно* – як дефект правового регулювання, що означає нетипове, неповне і непослідовне закріплення в праві комплексу заходів належної поведінки відповідних суб'єктів права (в широкому значенні) або як техніко-юридичний дефект тексту законодавства (у вузькому значенні) та *позитивно* – невизначеність елементів правової норми (диспозиції, санкції) складає умову свободи вибору найбільш доцільних і прийнятних з точки зору правозастосування варіантів рішення, а, отже, правова невизначеність дозволяє враховувати особливості та динаміку розвитку суспільних відносин [2, с. 36].

З точки зору юридичної техніки, як системи укладених у юридичній практиці правил і прийомів здійснення уповноваженими суб'єктами діяльності, скерованої на підготовку правових актів, «правова невизначеність», однозначно, є явищем негативним,

дефектним. Зрозуміло, що «невизначеність», як відступ від стандартів точності вираження права (мовних, логічних, графічних), прояв неузгодженості і незбалансованості юридичних норм, виявлення прогалин у права, веде до зниження регулятивних властивостей права, ускладнює тлумачення його положень і перешкоджає їх ефективній реалізації. Вказаний аспект «правової невизначеності» неодноразово виступав предметом дослідження вчених-юристів [3], тому не є для нас актуальним. Для нас становить інтерес інший аспект «правової невизначеності», а саме проблема невизначеності як способу правового регулювання.

Безумовно, законодавець повинен прагнути до визначеності правової ситуації в практичному житті. Однак, ця визначеність повинна досягатися не тільки за допомогою детального викладу правової норми. Самі правові механізми в необхідних випадках повинні бути сконструйовані так, щоб в практичній ситуації, з урахуванням доцільності і гнучкості як умов оптимального праворегулювання, вони б давали можливість досягнення визначеності в діях суб'єктів права [4, с. 11]. Іншими словами, «жорстке» регулювання не завжди доцільно і часто об'єктивно неможливо. Тому невизначений зміст норми, можливість вибору варіантів дає підставу виділити такого плану юридичні приписи в окрему групу. А отже, слід зазначити, що «невизначеність» є рисою права, якій притаманний позитивний зміст і, яка не обов'язково має негативний характер.

Невипадково в юридичній літературі пропонується визначати невизначеність як *біпорядний феномен*, оскільки це не тільки прояв недосконалості, невідповідності, дефект права, а й позитивне явище в праві, яке може виступати одним з дієвих засобів правового регулювання. Саме невизначеність дозволяє здійснювати індивідуальне регулювання, є можливістю розумного розсуду при правореалізації [5, с. 106–113]. На думку В. Н. Парашенко, саме правова невизначеність: (а) дозволяє уникнути «стандартизації», законодавчої вирішеності в поведінці суб'єктів правозастосування, типізації фактичних ситуацій, які самі не можуть бути раз і назавжди однозначними, позбавленими динаміки; (б) сприяє стабільності і компактності закону за рахунок формалізації в ньому лише основоположних норм і категорій [6, с. 192].

Крім того, необхідно враховувати і особливості становлення категорій правової визначеності та невизначеності залежно від їх функціонування (використання) у різних правових системах. Так, якщо система континентального права якомога більше акцентує на принципі правової певності (визначеності), то система загального права наголошує й на природній правовій невизначеності [7, с. 60]. Однак, як ми бачимо, процес правової конвергенції, все більше стирає межі між різними правовими системами щодо вказаних правових інституцій, залишаючи можливість науковцям та практикам самим визначати недоліки та переваги категорій, що досліджуються, у різних сферах права.

Правова невизначеність притаманна мабуть усім національним галузям права. Не є виключенням і процесуальні галузі, де «невизначеність» має свої особливості і специфічні форми. Так, самою розповсюдженою формою правової невизначеності виступають оціночні поняття, що мають властивості абстрактності, неконкретизованості, і визначаються у науковій юридичній літературі як правові конструкції, які виражають в абстрактній формі дефініцію, або положення, або інше найменування правозначимих предметів, об'єктів або явищ шляхом вказівки на їх узагальнені, найбільш типові ознаки, що містяться в правовому масиві, з метою забезпечення гнучкості та повноти правового регулювання, стабільного і ефективного розвитку правових відносин [4, с. 10]. Саме оціночні поняття є «містком, природним зв'язком засад нормативно-правового формалізму і практичного життя» [8, с. 12].

Так, у процесуальних кодексах України (далі – ЦПК, ГПК, КАС) ми зустрічаємо такі категорії та норми як «добросовісність» – «учасники судового процесу та їхні представники повинні добросовісно користуватися процесуальними правами» (ст. 44, ст. 81 ЦПК, ст. 43 ГПК, ст. 44, 45 КАС), «добросовісне виконання процесуальних обов'язків» (ст. 131 ГПК, ст. 144 КАС); «розумність» – «суд має встановлювати розумні строки для вчинення процесуальних дій» (ст. 3, ст. 121 ЦПК, ст. 114, 190 ГПК, ст. 119 КАС), «розумний сум-

нів» (ст. 293 ГПК, ст. 333 КАС); «загальновідомість» – «обставини, визнані судом загальновідомими, не потребують доказування» (ст. 82 ЦПК, ст. 78 КАС), «внутрішнє переконання» – «суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням» (ст. 89 ЦПК, ст. 79, 86 ГПК, ст. 76, 90 КАС); «власний розсуд» (ст. 14 ГПК); «розсудливість» – «у справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті (вчинені) вони розсудливо» (ст. 2 КАС) і т.п. Крім вже згаданих можна зазначити також «неупередженість» щодо вимоги до судді, «співмірність» щодо забезпечення позову та визначення судових витрат, «справи незначної складності» що до питань юрисдикції та ін.

Слід зазначити, що законодавець, закріплюючи так звані «невизначені» норми, в той же час передбачає юридичні способи за допомогою яких він «делегує» правомочності продовжити процес правотворення на рівень реалізації (застосування) зазначених норм. Використання таких способів викликано необхідністю, по-перше, надати учасникам правових відносин алгоритму правомірної поведінки в ситуаціях невизначеності у праві і, по-друге, надати праву велику гнучкість для оперативного реагування на «еволюцію об'єкту правового регулювання» [9, с. 12]. Отже, подібні юридичні способи містять в собі елементи невизначеності на рівні законодавства; але разом з тим, вони дозволяють зняти стан невизначеності на рівні конкретної ситуації. До таких способів слід віднести норми-принципи, «нетипові» джерела цивільного процесуального права, наприклад, судові доктрини, судовий прецедент, процедури тлумачення і конкретизації, конструкції презумпції і фікції, аналогію закону і аналогію права.

Розглянемо вказані способи більш детально.

Норми-принципи. Принципи права, які отримали безпосереднє закріплення в тексті нормативно-правових приписів, в юридичній літературі виділяють в якості особливого різновиду правових норм, а саме норм-принципів, що закріплюють установчі за своєю суттю правоположення найбільш високого рівня узагальнення і абстрагування.

Мається на увазі текстуальний (прямий, безпосередній) спосіб закріплення (фіксації) правових принципів в позитивному праві, коли принципи знаходять своє безпосереднє закріплення в тексті конкретних нормативно-правових приписів і стають нормами-принципами, які мають всі властивості норм права, хоча і дія їх змісту поширюється далеко за межі конкретної норми, в якій він (зміст принципу) фіксується. Отже, (1) нормативно закріплені принципи права служать базою, підставою правоінтерпретаційного процесу; вони сприяють однаковому тлумаченню, а значить, розумінню і застосуванню норм права; (2) прямо сформульовані в нормах позитивного права правові принципи стають чітким орієнтиром для правозастосовувача [10, с. 8].

Як приклади текстуального закріплення принципів права можна привести норми, що містяться в ст. 2 ЦПК України «Завдання та основні засади цивільного судочинства» (наприклад, пропорційність, розумність строків розгляду справи судом, неприпустимість зловживання процесуальними правами).

Таким чином, принципи права, що відрізняються високим ступенем абстрактності та узагальнення, (1) знаходять своє закріплення у формі загальних нормативних приписів (нормах-принципах), (2) перетворюються у систему імперативних вимог, які визначають зміст правового регулювання, (3) отримують пріоритетний характер, оскільки всі норми законодавства повинні їм відповідати. Отже, норми-принципи можуть виступати безпосередніми регуляторами правовідносин, у тому числі і процесуальних.

Універсальною тенденцією сучасного правового розвитку є розширення кола джерел процесуального права. **Нетрадиційні (нетипові, новітні) джерела процесуального права** характеризуються тим, що вони довгий час були непритаманні національній правовій системі (правова доктрина, судовий прецедент).

Правова доктрина – це система уявлень (ідей) про право, що сформульована вченими-юристами, з метою забезпечення порядку в суспільних відносинах і вирішення юридичних казусів, яка має письмове вираження і санкціонована державою.

Призначення правової доктрини виявляється в такому: (1) доктрина сприяє усуненню прогалин у праві, усуває суперечливість правових норм; (2) доктрина забезпечує тлумачення права відповідно до його букви і духу; (3) правова доктрина як система уявлень і цінностей впливає на свідомість і волю всіх суб'єктів правової діяльності, починаючи з правотворців і правозастосовників і закінчуючи суб'єктами правовідносин [11, с. 29].

До переваг правової доктрини слід віднести: (а) високий рівень науковості, який забезпечується вченими-юристами на основі правових поглядів (парадигм), що домінують у суспільстві; (б) індивідуалізація правової доктрини до обставин конкретної справи, що сприяє винайденню юридично вірного і справедливого рішення; (в) письмова форма вираження, що дозволяє встановити зміст правової доктрини; (г) добровільність застосування правової доктрини.

Таким чином, при наявності певних умов правова доктрина може виступати в якості самостійного джерела як права в цілому, так і джерела процесуального права зокрема.

Судовий прецедент – це судове рішення вищого органу судової влади у конкретній справі, винесене в рамках певної юридичної процедури (судочинства), що містить правове положення (правову позицію), офіційно опубліковане і володіє імперативністю застосування для аналогічних справ у майбутньому.

Основа судового прецеденту складає та мотивувальна частина судового рішення, де міститься *ratio decidendi*, що являє собою принцип, правову позицію, покладену в основу вирішення справи. Саме ця частина судового рішення містить нове правило поведінки (норму прецедентного права) та являє собою судовий стандарт – пояснення, чому саме так було вирішено конкретну справу, – якого в подальшому слід додержуватися при вирішенні наступних аналогічних справ [12, с. 36].

Судовий прецедент під час здійснення правосуддя значно зменшує правову невизначеність під час вирішення справ, крім того, усувається необхідність постійної аргументації певних правових питань, що вже були предметом судового розгляду.

Тлумачення і конкретизація. Судове тлумачення визначається у науковій літературі як інтелектуально-вольова діяльність суду зі з'ясування і офіційного роз'яснення дійсного змісту правових норм, що здійснюється за чітко визначеною процедурою та направлена на єдине і правильне вирішення юридичних справ шляхом ухвалення акта відповідної форми [13, с. 5–9].

Характерною рисою тлумачення є те, що у ньому міститься суддівський розсуд, який є чинником, що забезпечує врегулювання спірних правовідносин у ситуаціях, де прийняття справедливого рішення не може бути забезпечено тільки застосуванням норми закону в силу її невизначеності чи недосконалості.

Конкретизація права – це прийом юридичної техніки, завдяки якому досягається деталізація й уточнення положень та порядку дій абстрактної норми права за умовою збереження її сутності, який здійснюється компетентним суб'єктом та отримує вираження у тексті правового акту [14, с. 7].

Для судочинства притаманна так звана правоінтерпретаційна конкретизація, результат якої спрямований на одноманітне, визначене, точне та досконале розуміння ідеї права, тієї правової норми (принципу), яка необхідна для визначених обставин і зміст якої поглиблюється.

У науковій юридичній літературі висловлюється думка, що судовий орган у процесі своєї діяльності здійснює конкретизацію: (1) юридичних норм, що сформульовані у загальному вигляді; (2) понять, що містяться у юридичній нормі (понятійно-термінологічна правозастосовча конкретизація); (3) юридичних норм при наявності прогалин в нормативно-правових актах [15, с. 115–148].

Слід звернути увагу, що ні саме тлумачення, ні конкретизація нічого до змісту правових норм не додають. Тобто, в результаті конкретизації в регулювання тієї чи іншої сфери суспільних відносин вносяться певні елементи новизни, а тлумачення права не виходить за межі змісту норми, що тлумачиться. Тлумачення юридичної норми необхідно передусім її подальшої конкретизації. До того ж тлумачення підлягає будь-яка норма, а конкретиза-

ція можлива «лише тоді, коли сам нормодавець навмисно допускає поглиблення змісту нормативного припису (наприклад, при абстрактному формулюванні правового припису, наявності оціночних понять у змісті норми і т.п.)» [16, с. 45].

Презумпції і фікції характеризуються значною схожістю: (1) презумпції і фікції закріплюють особливі, нестандартні, положення в праві; їх використання, як правило, призводить до несовпадіння об'єктивної і юридичної реальності; (2) вони виконують подібні функції в процесі правового регулювання; їх існування обумовлено необхідністю подолання невизначеності та прогалин в законодавстві.

Призначення презумпції полягає в усуненні невизначеності в праві шляхом заповнення правових відносин відсутніми юридично значущими явищами (ставленням суб'єктів до своєї поведінки та її наслідків, юридичними фактами), без яких розвиток відповідних відносин в більшості випадків неможливий. Презумпція як юридична конструкція заснована на припущенні моделі юридично значущих явищ, сформованої на достовірних даних. Це надає можливість застосовувати її до різноманітних подібним випадкам і умов, які не враховувалися при її формуванні. У той же час це дозволяє говорити про ймовірну недостовірність висновку, покладеного в основу презумпції і, як наслідок, про властивості спростовності презумпції [17, с. 33]. У нашому випадку можна говорити про презумпцію добросовісності учасників судового процесу, презумпцію розумності процесуального строку.

Юридична фікція – це особливий засіб юридичної техніки, прийом, що виражається в проголошенні існуючого факту або обставини, що в дійсності не мають місця, але за допомогою якого завідомо неправдиве положення, визнане законодавством існуючим і стало в силу цього загальнообов'язковим, умовно визнається істиною, можливість спростування якої, як правило, не має ніякого юридичного значення [18, с. 8–10].

Процесуальні фікції можна вважати засобом «юридичної економії», тому що вони спрощують провадження у справі, сприяючи скороченню обсягу доказового матеріалу, що піддається дослідженню, прискорюючи процес і полегшуючи встановлення обставин, що мають значення для правильного вирішення справи по суті.

Аналогія закону і аналогія права виступають в якості субінститутів аналогії і забезпечують єдине організаційне підґрунтя для правової оцінки обставин, що не врегульовані нормами права [19, с. 11].

У загальній теорії права обґрунтовано виділяють позитивні (відносно-визначені правові норми, оціночні поняття) і негативні (правові прогалини) невизначеності у праві. Виникнення негативної правової невизначеності є необхідною підставою для застосування аналогії права, що обумовлює діалектичний зв'язок правової невизначеності і аналогії права.

Що до аналогії закону то вона передбачає поширення чинного законодавства на ситуацію, яка безпосередньо законодавцем не передбачена. Йдеться про моделювання на підставі чинної правової норми конкретного правила, за допомогою якого вирішується справа або окреме юридичне питання. Змодельоване правило поширюється тільки на даний випадок і саме по собі не має характеру нормативного припису, оскільки відмінною рисою зазначеної процедури є той факт, що вона не може бути завершена виданням норми, що поповнює діючу систему нормативного правового регулювання [20, с. 21]. Отже, існування правової невизначеності (прогалини) в цілому зберігається.

В юридичній літературі серед інструментів усунення правової невизначеності розглядають і **моральні механізми**. Вважається, що моральність властива кожній особистості, і правозастосовувач, в тому числі суддя, не становлять винятку. Це зумовлюється фактичними відносинами, усвідомленням соціумом прав і свобод, що захищаються судом, посиленням ролі суду по вирішенню соціальних конфліктів. Тому звернення суддів до моральних цінностей обумовлено не відставанням від різноманіття соціально-економічного розвитку країни, а бажанням досягнення точності і визначеності в дії права [21, с. 405–420]. Тому в якості основних моральних засобів досягнення визначеності в першу чергу виступають такі категорії моральності як розумність та справедливість.

Слід також згадати, що окремим напрямом усунення юридичної невизначеності деякі науковці вважають необхідність *однакового використання юридичної термінології*, що передбачає єдність і системність процесуальної термінології, стабільність терміна, доступність і ясність, однозначність вживання терміна, точність і однаковість застосування юридичного терміну, стилістична нейтральність терміна, лаконічність в формулюванні терміна, неприпустимість необґрунтованого використання іноземних термінів, відповідність вживання термінів загальною нормативам [22, с. 9].

Вказана думка не є новаційною у науці процесуального права, тому слід погодитися, що існує потреба в законодавчому визначенні основних правових понять в окремій статті (тезаурус) відповідного процесуального кодексу.

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження дозволяє дійти таких висновків. Невизначеність у механізмі правового регулювання процесуальних правовідносин – це правовий феномен, властивість правової ситуації, що передбачає можливість вільного інтелектуально-вольового (логічно-сміслового) вибору варіанту подальшої процесуальної діяльності.

Вказана «невизначеність» (1) надає гнучкість всьому регулюванню, тому що дозволяє враховувати конкретні обставини цивільної справи; (2) за допомогою обґрунтованої юридичної кваліфікації виступає засобом переходу до правової визначеності шляхом конкретизації положень норм права і фіксуванні юридично значущих фактів; (3) коригується правозастосовною (судовою) практикою в процесі вирішення конкретних спорів

Слід визнати, що подолання невизначеності процесуальних норм в судочинстві здійснюється в першу чергу кризь призму суддівського розсуду, що не направлено на задоволення приватних інтересів, а залежить від мети громадського досвіду, професійних знань, правосвідомості, історичного моменту і особливостей фактичної ситуації при її конкретному вирішенні.

У ситуаціях невизначеності в процесуальному праві саме «спеціальні юридичні інструменти» здатні запропонувати учасникам процесуальних правовідносин стійкі алгоритми правомірної поведінки.

Можливість «розсудливого» використання окремих юридичних інструментів для усунення невизначеності у механізмі правового регулювання процесуальних правовідносин суб'єктами правозастосування, хоча і має позитивний характер (результати), все ж формально передбачає ризик можливого зловживання правом. Тому, гарантом законності та обґрунтованості можливого використання вищезгаданих «юридичних інститутів» повинна виступати сталість та єдність судової практики, що забезпечується Верховним Судом.

Список використаної літератури:

1. Rule of law checklist: Adopted by the Venice Commission at its 106-th Plenary Session (Venice, 11–12.03.2016). CDL-AD (2016) 007. URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-e) (дата звернення 25.02.2021)
2. Власенко Н. А. Неопределенность в праве: природа и формы выражения. *Журнал российского права*. 2013. № 2. С. 32–44.
3. Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання: [тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції (м. Харків, 30 вересня – 1 жовтня 2015 року)]. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. 178 с.
4. Власенко Н. А. Категории «неопределенности» и «определенности» в исследовании современного права. *Вестник Нижегородской академии МВД России*. 2017. № 1(37). С. 8–17.
5. Баранова М. В. Определенность и неопределенность как свойства и средства правового регулирования. Определенность и неопределенность права как парные категории: проблемы теории и практики: матер. XII междунар. науч.-практ. конф. Москва: РГУП, 2018. Ч. 1. 112 с.
6. Парашенко В. Н. Неопределенность в праве и усмотрение правоприменителя: позитив. дефекты: *Проблемы гражданского права и процесса*: зб. науч. ст. Гродно: ГрГУ, 2010. С. 185–195.
7. Агеева Г. Е. Правовые оценочные понятия: общее содержание категории. *Вопросы экономики и права*. 2013. № 8. С. 7–10.
8. Дахова І.І., Чуб О.О. Багатоаспектність принципу правової визначеності щодо сучасних конституційно-правових відносин. *Формула права*. 2017. № 4. С. 59–68.

9. Демин А.В. Неопределенность в налоговом праве и правовые средства ее преодоления: автореф. ... докт. юрид. наук: 12.00.04. Екатеринбург: 2014. 48 с.
10. Баранов А.В. Нормы-принципы в механизме правового регулирования. *Вестник Томского государственного университета*. Право. 2016. № 4 (22). С. 5–14.
11. Васильев А.А. Правовая доктрина как источник права: вопросы теории и истории: монография. Москва: Юрлитинформ, 2009. 268 с.
12. Теорія держави і права: підручник; за ред. О.В. Петришина. Харків: Право. 2015. 336 с.
13. Палешник С.І. Тлумачення в судовій практиці: поняття, особливості, види: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2016. С. 5–9
14. Гордієнко О.С. Поняття і види конкретизації в українському праві: автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2017. 22 с.
15. Залоило М.В. Понятие и формы конкретизации юридических норм: дис...канд. юрид. наук: 12.00.01. Москва, 2011. С. 115–148.
16. Власенко Н.А. Конкретизация и толкование права как творческое содержание судебной практики. *Журнал российского права*. 2016. № 8. С. 43–57.
17. Рясина А.С. Оценочные категории в российском праве: современные подходы. *Актуальные проблемы российского права*. 2015. № 3(52). С. 31–37.
18. Резиньков П.М. Юридическая фикция: теоретико-правовой анализ: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Ростов-на-Дону, 2012. 22 с.
19. Романенко Д.И. Аналогия права (цивилистическое исследование): автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. Саратов, 2019. 24 с.
20. Абрамова А.И. Правоприменительная практика и ее влияние на развитие законодательства. *Журнал российского права*. 2015. № 12. С. 18–27.
21. Сидоренко О.М. Право та мораль як основні способи правового впливу на поведінку суб'єктів: Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані: монографія. Миколаїв: Іліон, 2016. С. 405–420.
22. Нигматдинов Р.М. Проблема правовых понятий и оценочных категорий в гражданском процессуальном праве: автор. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.15. Саратов, 2004. 24 с.

References

1. Rule of law checklist: Adopted by the Venice Commission at its 106-th Plenary Session (Venice, 11–12.03.2016). CDL-AD (2016) 007. URL: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)007-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)007-e).
2. Vlasenko N. A. (2013). Neopredelennost v prave: priroda I formy virazheniya. *Zhurnal rosiyskogo prava*. № 2. P. 32–44 [in Russian]
3. Juridichna tekhnika: doktrinalni osnovy ta problem vykladannya: [tezy dopovidey ta povidomlen uchasnikov naukovo-praktichnoi konferencii]. (2015). Kharkiv: Nats. jurid. univer im. Jaroslava Mudrogo [in Ukrainian]
4. Vlasenko N. A. (2017). Kategorii «neopredelennosti» i «opredelennosti» v issledovanii sovremennoogo prava. *Vestnik Nizhegorodskoi akademii MVD*. № 1(37). P. 8–17. [in Russian]
5. Baranova M. V. (2018). Opredelennost i neopredelonnost kak svoistva s sredstva pravovogo regulirovaniya. Opredelennost i neopredelonnost prava kak parnie kategorii: problem teorii i praktiki: mater. XII mezhdunar. nauch.–prakt. konf. Moskva, RGUP. Ch.1. [in Russian]
6. Parashchenko V.N. (2010). Neopredelennost v prave I usmotrenie pravoprimitelita: pozitiv, defekty: Problemy grazhdanskogo prava i protsesa. Grodno. GrGU. P. 185–195. [in Russian]
7. Ageeva G. E. (2013). Pravovie otsenochnye ponyatiya: obshthee sodержanie k kategorii. *Voprosy ekonomiki i prava*. № 8. P. 7–10. [in Russian]
8. Dakhova I. I., Chub O. O. (2017). Bagatoaspektnist printsipu pravovoi viznachnosti shchodo suchasnikh konstitutsiino-pravovikh vidnosin. *Formula prava*. № 4. P. 59–68. [in Ukrainian]
9. Demin A.V. (2014). Neopredelonnost v nalogovom prave i pravovie sredstva ee preodolmiya. Doctor's thesis. Ekaterinburg. [in Russian]
10. Baranov A.V. (2016). Normy-printsipy v mekhanizme pravovogo regulirovaniya. *Vestnik Tomskogo gos. universiteta*. Pravo. № 4 (22). P. 5–14. [in Russian]
11. Vasiliev A. A. (2009). Pravovaya doktrina kak istochnik prava: voprosy teorii i istorii: monografiya. Moskva, Jurlitinform [in Russian]
12. Teoriya derzhavy i prava: pidruchnik (2015). Kharkiv: Pravo [in Ukrainian]
13. Paleshnik S. I. (2016). Tlumachennya v sudovii praktitsi: ponyattya, osoblyvosti, vidy. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv. P. 5–9 [in Ukrainian]
14. Gordienko O. S. (2017). Ponyattya i vidy konkretizatsii v ukrainskomu pravi. Extended abstract of candidate's thesis. Odessa [in Ukrainian]
15. Zaloilo M. V. (2011). Ponyatie i formy konkretizatsii juridicheskikh norm. Extended abstract of candidate's thesis. Moskva. P. 115–148. [in Russian]
16. Vlasenko N. A. (2016). Konkretizatsiya i tolkovanie prava kak tvorcheskoe sodержanie sudebnoi praktiki. *Zhurnal rossiiskogo prava*. № 8. P. 43–57. [in Russian]

17. Ryasina A. S. (2015). Otsenochnie kategorii v rossiiskom prave: sovremnnee podkhody. Aktualnie problem rossiiskogo prava. № 3(52). P. 31–37. [in Russian]
18. Rezinkov P.M. (2012). Juridicheskaya fiktsiya: teoretiko-pravovoi analiz. Extended abstract of candidate's thesis. Rostov-na-Donu [in Russian]
19. Romanenko D.I. (2019). Analogiya prava (tsivilisticheskoe issledovanie). Extended abstract of candidate's thesis. Saratov [in Russian]
20. Abramova A.I. (2015). Pravoprimeritel'naya praktika i ee vliyaniye na razvitie zakonodatel'stva. Zhurnal rossiiskogo prava. № 12. P. 18–27. [in Russian]
21. Sidorenko O.M. (2016). Pravo ta moral yak osnovni sposoby pravovogo vplyvu na povedinku subektiv. Pravovii vplyv na nepravovirnu povedinku: aktualni grani. Mykolaiv: Ilion. P. 405–420. [in Ukrainian]
22. Nigmatdinov R.M. (2004). Problema pravovykh ponyatii i ocenochnykh kategorii v grazhdanskom procesualnom prave. Extended abstract of candidate's thesis. Saratov [in Russian]

Стаття надійшла 13.05.2021 р.

С. В. Васильев, канд. юрид. наук, доцент
Харьковская областная государственная администрация
ул. Сумская, 64, Харьков, 61002, Украина
e-mail: sv.vasiliev2015@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7403-8162

«НЕОПРЕДЕЛЕННОСТЬ» В МЕХАНИЗМЕ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ И ЮРИДИЧЕСКИЕ ИНСТРУМЕНТЫ ЕЕ УСТРАНЕНИЯ

Резюме

Определенность в праве – это одно из важнейших его качеств. Вместе с тем, неопределенность в праве кроме своей негативной стороны, имеет и положительную сторону, ее также следует рассматривать как известное качество, свойство права. Несмотря на достаточно высокий уровень регламентации процессуальных правоотношений, обусловленных требованиями процессуальной формы, их разнообразие детерминирует наличие в нормах процессуальных отраслей права неопределенных, как правило, оценочных понятий и категорий. Автором отстаивается позиция, что трансформация неопределенности в определенность в процессуальном праве осуществляется через свободу усмотрения правоприменителя по применению отдельных норм, категорий и конструкций определяется пределами объективной реальной действительности, динамикой общественного развития и усовершенствованием прав и обязанностей участников правоотношений.

Ключевые слова: правовая определенность, неопределенность в праве, судопроизводство, нормы-принципы, оценочные понятия, нетрадиционные (нетипичные, новейшие) источники процессуального права, правовая доктрина, судебный прецедент, толкование, конкретизация, аналогия закона, аналогия права, презумпции, фикции.

S. V. Vasilyev, Candidate of Juridial Sciences, Associated Professor
Kharkiv Regional State Administration
Sumskaya Str., 64, Kharkiv, 61002, Ukraine
e-mail: sv.vasilyev2015@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7403-8162

LEGAL UNCERTAINTY IN PROCEDURAL LEGAL RELATIONS REGULATION MECHANISM AND LEGAL INSTRUMENTS OF ITS ELIMINATION

Summary

Legal certainty is one of the crucial law characteristics. However, legal uncertainty has both downsides and upsides thus they must be considered to be its common quality, its particular feature.

Despite quite an advanced procedural legal relations regulation level due to form of action requirements, the presence of uncertain generally evaluative notions and categories in provisions of branches of procedure law is determined by the multiplicity of such legal relations.

The subject of the study carried out by the author deals with specific ways of legal uncertainty manifestation in procedural legal relations regulation while justice in civil (commercial, administrative) cases is administered; the author also pays attention to identifying characteristics of specific legal instruments application in order to overcome (eliminate) such uncertainties within legal relations regulation mechanism.

An application of provisions and principles, unconventional (non-traditional, innovative) sources of procedural law (law doctrine, judicial precedent), interpretations and concrete definitions, structures of presumption and legal fiction, statutory analogy and legal analogy has been suggested to be attributed to legal instruments aiming at elimination of uncertainties within legal relations regulation mechanism.

The author argues that turning legal uncertainty into certainty in the area of procedural law should be carried out at the discretion of a law-enforcer when it comes to application of specific provisions, categories and structures within actual reality, social development dynamics and improvements in rights and responsibilities of participants in legal relations.

Keywords: concrete definitions, evaluative notions, interpretations, judicial precedent, law doctrine, legal analogy, legal certainty, legal fiction, legal proceedings, provisions and principles, statutory analogy, structures of presumption, uncertain law, unconventional (non-traditional, innovative) sources of procedural law.